

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

BỘ TƯ PHÁP

TRƯỜNG ĐẠI HỌC LUẬT HÀ NỘI

HOÀNG MINH HIẾU

**BẢO ĐẢM TÍNH ĐẠI DIỆN
CỦA QUỐC HỘI ĐÁP ỨNG YÊU CẦU
XÂY DỰNG NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN
XÃ HỘI CHỦ NGHĨA Ở VIỆT NAM HIỆN NAY**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ LUẬT HỌC

HÀ NỘI, 2014

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

BỘ TƯ PHÁP

TRƯỜNG ĐẠI HỌC LUẬT HÀ NỘI

HOÀNG MINH HIẾU

**BẢO ĐẢM TÍNH ĐẠI DIỆN
CỦA QUỐC HỘI ĐÁP ỨNG YÊU CẦU
XÂY DỰNG NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN
XÃ HỘI CHỦ NGHĨA Ở VIỆT NAM HIỆN NAY**

**CHUYÊN NGÀNH: LÝ LUẬN VÀ LỊCH SỬ NHÀ NƯỚC VÀ PHÁP LUẬT
MÃ SỐ: 62 38 01 01**

LUẬN ÁN TIẾN SỸ LUẬT HỌC

Người hướng dẫn: GS.TS. Thái Vĩnh Thắng

HÀ NỘI, 2014

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu độc lập của cá nhân tôi. Nội dung cũng như các số liệu trình bày trong luận án hoàn toàn trung thực. Những kết luận khoa học của luận án chưa từng được công bố trong bất kỳ các công trình nào khác.

TÁC GIẢ LUẬN ÁN**Hoàng Minh Hiếu**

**DANH MỤC
CÁC CHỮ VIẾT TẮT TRONG LUẬN ÁN**

STT	Từ viết tắt	Nghĩa đầy đủ
1	CHLB	Cộng hoà liên bang
2	ĐBQH	Đại biểu Quốc hội
3	GS	Giáo sư
4	HĐDT	Hội đồng dân tộc
5	MTTQ	Mặt trận Tổ quốc
6	NXB	Nhà xuất bản
7	QH	Quốc hội
8	Tr.	Trang
9	TS	Tiến sĩ
10	TSKH	Tiến sĩ khoa học
11	TT-TV-NCKH	Thông tin, Thư viện và Nghiên cứu Khoa học
12	UB	Ủy ban
13	UBTVQH	Ủy ban thường vụ Quốc hội
14	VN	Việt Nam
15	XHCN	Xã hội chủ nghĩa

MỤC LỤC

	Trang
MỞ ĐẦU	1
Chương 1: TỔNG QUAN VỀ TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU ĐỀ TÀI	7
1.1. Nội dung cơ bản của các công trình nghiên cứu có liên quan trực tiếp đến đề tài luận án	7
1.2. Đánh giá kết quả của các công trình nghiên cứu có liên quan trực tiếp đến đề tài luận án	13
Chương 2: CƠ SỞ LÝ LUẬN VỀ TÍNH ĐẠI DIỆN VÀ VIỆC BẢO ĐẢM TÍNH ĐẠI DIỆN CỦA QUỐC HỘI	33
2.1. Khái niệm tính đại diện của Quốc hội	33
2.2. Tính đại diện của Quốc hội trong Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa	59
2.3. Các yếu tố bảo đảm tính đại diện của Quốc hội đáp ứng yêu cầu xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa	72
Chương 3: THỰC TRẠNG VIỆC BẢO ĐẢM TÍNH ĐẠI DIỆN CỦA QUỐC HỘI	88
3.1. Bảo đảm tính đại diện trong các giai đoạn phát triển của Quốc hội Việt Nam	88
3.2. Đánh giá thực trạng của việc bảo đảm tính đại diện của Quốc hội trong giai đoạn hiện nay	97
Chương 4: CÁC GIẢI PHÁP VÀ KIẾN NGHỊ BẢO ĐẢM TÍNH ĐẠI DIỆN CỦA QUỐC HỘI ĐÁP ỨNG YÊU CẦU XÂY DỰNG NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN XÃ HỘI CHỦ NGHĨA Ở VIỆT NAM	129
4.1. Các yêu cầu đặt ra đối với việc bảo đảm tính đại diện của Quốc hội	129
4.2. Các giải pháp bảo đảm và nâng cao tính đại diện của Quốc hội	139
KẾT LUẬN	165
NHỮNG CÔNG TRÌNH CỦA TÁC GIẢ ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI LUẬN ÁN	168
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	169
PHỤ LỤC	182

CÁC MINH HOẠ

<i>Các bảng</i>	Trang
Bảng 3.1: Số lượng ĐBQH pháp định qua các thời kỳ	101
Bảng 3.2: Nhiệm kỳ của Quốc hội từ năm 1945 đến nay	103
Bảng 4.1: Các đơn vị bầu cử ở hải ngoại của Cộng hoà Pháp	146
 <i>Các biểu đồ</i>	
Biểu đồ 3.1: Tỷ lệ cử tri đi bầu trên cả nước qua các cuộc bầu cử	99
Biểu đồ 3.2: Tỷ lệ ĐBQH là nông dân trong các nhiệm kỳ Quốc hội	105
Biểu đồ 3.3: Tỷ lệ ĐBQH là công nhân trong các nhiệm kỳ Quốc hội	106
Biểu đồ 3.4: Tỷ lệ ĐBQH là phụ nữ trong các kỳ bầu cử	107
Biểu đồ 3.5: Tỷ lệ ĐBQH là người dân tộc thiểu số trong các kỳ bầu cử	108
Biểu đồ 3.6: Các tiêu chí lựa chọn người trúng cử đại biểu Quốc hội	112
Biểu đồ 3.7: Tỷ lệ tiếp nhận thông tin từ các cử tri ở các khu vực khác nhau	115
Biểu đồ 3.8: Việc sử dụng các nguồn thông tin để tìm hiểu ý chí, nguyện vọng của cử tri	119
 <i>Các hình</i>	
Hình 1.1: Cấu trúc hình thức của tính đại diện của Quốc hội	58

MỞ ĐẦU

---

1. TÍNH CẤP THIẾT CỦA VIỆC NGHIÊN CỨU ĐỀ TÀI

Trong tiến trình thực hiện đường lối đổi mới đất nước, bắt đầu từ Hội nghị đại biểu toàn quốc giữa nhiệm kỳ khoá VII (01/1994), Đảng ta đã khẳng định sự cần thiết phải xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam. Sau đó, chủ trương này liên tục được khẳng định tại các kỳ đại hội của Đảng. Gần đây nhất, Đại hội đại biểu toàn quốc của Đảng lần thứ XI (01/2011) nhấn mạnh: “Nhà nước ta là Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân” và trong công cuộc đổi mới đất nước, cần tiếp tục “đẩy mạnh xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam” [10, tr. 52-53].

Một trong những nội dung quan trọng của việc xây dựng Nhà nước pháp quyền là đổi mới tổ chức, hoạt động của bộ máy nhà nước. Trong đó, việc đổi mới tổ chức và hoạt động của Quốc hội có vai trò rất quan trọng do Quốc hội là cơ quan đại biểu cao nhất của nhân dân, cơ quan quyền lực nhà nước cao nhất.

Trong thời gian vừa qua, quá trình đổi mới tổ chức và hoạt động của Quốc hội mặc dù đã có những thành tựu nhất định nhưng chưa được như mong đợi. Thực tiễn tổ chức và hoạt động của Quốc hội chỉ ra rằng, so với nhiệm vụ và quyền hạn mà Hiến pháp và pháp luật qui định, thì tổ chức bộ máy của Quốc hội nhìn chung chưa ngang tầm, chưa đáp ứng công việc một cách đầy đủ [87].

Trong khi đó, nhiều kết quả nghiên cứu gần đây cho thấy để đáp ứng được những yêu cầu của quá trình phát triển của đất nước, việc đổi mới tổ chức và hoạt động của Quốc hội trong thời gian sắp tới còn gặp nhiều thách thức hơn nữa.

Một trong những thách thức cơ bản đối với hoạt động của Quốc hội là việc bảo đảm và nâng cao tính đại diện của Quốc hội. Khi nhận định về những thách thức đối với Quốc hội trong thời kỳ đổi mới tại dịp kỉ niệm 60 năm bầu cử Quốc hội khoá I, cố Thủ tướng Võ Văn Kiệt đã chỉ ra 3 thách thức và trong đó có đến 2 thách thức liên quan đến tính đại diện của Quốc hội. Đó là các vấn đề liên quan đến khả năng đại diện cho nhân dân của các đại biểu Quốc hội và sự chòng chéo của các mối quan hệ đại diện trong Quốc hội [126]. Nhận định này cũng nhận được sự đồng tình của nhiều nhà nghiên cứu

khác nhau [69]. Bên cạnh đó, tại Đại hội đại biểu toàn quốc của Đảng lần thứ XI vừa qua, Đảng ta cũng đã nhận định cần tiếp tục “đổi mới tổ chức và hoạt động của Quốc hội, bảo đảm cho Quốc hội thực sự là cơ quan đại biểu cao nhất của nhân dân [...] có cơ chế để đại biểu Quốc hội gắn bó chặt chẽ và có trách nhiệm với cử tri” [9].

Trên thực tế, xung quanh việc đảm bảo tính đại diện của Quốc hội nước ta đang có rất nhiều vấn đề tồn tại. Đó là những vấn đề về cơ cấu thành phần của đại biểu, về mối quan hệ giữa đại biểu Quốc hội và cử tri, việc xác định đại diện cho lợi ích của địa phương và lợi ích của quốc gia v.v.... Đây vốn là những vấn đề phức tạp, liên quan đến rất nhiều khía cạnh khác nhau của thiết chế nghị viện từ quá trình bầu cử cho đến việc tổ chức bộ máy và các hoạt động của Quốc hội. Và thực tế cho thấy dường như có mối liên hệ giữa khả năng đại diện của Quốc hội với hiệu quả hoạt động của Quốc hội trong việc thực hiện các chức năng lập pháp, giám sát, quyết định các vấn đề quan trọng của đất nước. Việc ban hành các đạo luật chưa đạt yêu cầu trong thời gian gần đây được cho là có một phần nguyên nhân do các cuộc thảo luận tại Quốc hội chưa phản ánh hết thực tế của cuộc sống. Các hoạt động giám sát của Quốc hội chưa được như mong muốn của cử tri trong nhiều trường hợp là do những mối quan hệ đại diện chông chéo, làm giảm động lực giám sát của các đại biểu Quốc hội.

Hơn thế nữa, việc tăng cường tính đại diện của Quốc hội còn đồng nghĩa với việc mở rộng dân chủ, và do vậy có thể góp phần nâng cao chất lượng hoạt động lập pháp và hoạt động giám sát của Quốc hội. Đây là một phần trong những nội dung cơ bản của việc xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa.

Trong khi đó, các vấn đề về tính đại diện của Quốc hội nước ta lại là một trong những nội dung ít được tập trung nghiên cứu và đổi mới trong thời gian vừa qua. Đã có khá nhiều báo cáo và các đề án tập trung nghiên cứu việc đổi mới chức năng lập pháp, giám sát, quyết định những vấn đề quan trọng của đất nước của Quốc hội nhưng chưa có những chương trình, đề án nghiên cứu tổng thể liên quan đến việc bảo đảm tính đại diện của Quốc hội để Quốc hội đại diện tốt hơn cho nhân dân.

Trong bối cảnh đó, việc nghiên cứu đề tài: “**Bảo đảm tính đại diện của Quốc hội đáp ứng yêu cầu xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay**” là một yêu cầu hết sức cấp thiết. Nội dung nghiên cứu cơ bản của đề tài này tập trung đi sâu vào việc nghiên cứu, tìm hiểu, làm rõ tính đại diện của Quốc hội, việc

bảo đảm tính đại diện của Quốc hội; thực trạng việc bảo đảm tính đại diện của Quốc hội ở Việt Nam; và các giải pháp cơ bản nhằm hoàn thiện cơ chế bảo đảm tính đại diện của Quốc hội đáp ứng yêu cầu xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở nước ta.

2. MỤC ĐÍCH VÀ NHIỆM VỤ NGHIÊN CỨU CỦA LUẬN ÁN

2.1. Mục đích của luận án

Mục đích của Luận án là làm sáng tỏ cơ sở lý luận và thực tiễn của việc bảo đảm tính đại diện của Quốc hội ở Việt Nam. Trên cơ sở đó, Luận án đưa ra những kiến nghị nhằm tăng cường việc bảo đảm tính đại diện của Quốc hội đáp ứng yêu cầu xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở nước ta.

2.2. Nhiệm vụ của luận án

- Làm rõ cơ sở lý luận về tính đại diện của Quốc hội qua đó một số nội dung sẽ được giải quyết như làm rõ khái niệm về tính đại diện của Quốc hội, cấu trúc của tính đại diện của Quốc hội; việc bảo đảm tính đại diện của Quốc hội nhằm đáp ứng yêu cầu xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở nước ta.

- Phân tích, đánh giá việc bảo đảm tính đại diện ở Quốc hội nước ta trong thời gian vừa qua cả về khuôn khổ chính sách, pháp luật và quá trình thực hiện trên thực tiễn.

- Phân tích làm rõ các yêu cầu của việc bảo đảm tính đại diện và mối quan hệ giữa việc bảo đảm tính đại diện đối với công cuộc xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở nước ta.

- Đề xuất các giải pháp nhằm tăng cường việc bảo đảm tính đại diện của Quốc hội Việt Nam.

3. ĐỐI TƯỢNG VÀ PHẠM VI NGHIÊN CỨU CỦA LUẬN ÁN

Những vấn đề lý luận về tính đại diện và bảo đảm tính đại diện của Quốc hội sẽ được làm rõ trong nghiên cứu này. Tuy nhiên, để đáp ứng mục đích chính của đề tài là nghiên cứu về tính đại diện của Quốc hội Việt Nam, Luận án sẽ chủ yếu tập trung phân tích, tìm hiểu và giải thích những nhận thức hiện tại về tính đại diện của Quốc hội trong bối cảnh nước ta, đặc biệt là trong công cuộc xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của dân, do dân và vì dân được khởi xướng từ năm 1994 đến nay.

4. PHƯƠNG PHÁP LUẬN VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Việc giải quyết các vấn đề lý luận và thực tiễn về bảo đảm tính đại diện của Quốc hội trong luận án được thực hiện trên cơ sở nền tảng *phương pháp luận duy vật biện chứng của triết học Mác – Lênin* với các phương pháp nghiên cứu cụ thể như: *phương pháp phân tích, tổng hợp; phương pháp phân tích theo hệ thống, phương pháp kết hợp lý luận với thực tiễn, phương pháp lịch sử...*

Phương pháp so sánh pháp luật được sử dụng trong luận án để so sánh, tìm hiểu những đặc thù của việc bảo đảm tính đại diện của Quốc hội ở một số nước để từ đó đề xuất những giải pháp nhằm tăng cường việc bảo đảm tính đại diện của Quốc hội đáp ứng yêu cầu của việc xây dựng nhà nước pháp quyền ở nước ta.

Để có những luận cứ thuyết phục liên quan đến các lập luận về tính đại diện của Quốc hội, *phương pháp phân tích các trường hợp điển hình* sẽ được áp dụng trong quá trình nghiên cứu của đề tài này. Thông qua việc quan sát hoạt động của Quốc hội, các thông tin về tiến trình làm việc, các tình huống thực tế trong hoạt động của Quốc hội sẽ được ghi nhận để xây dựng các lập luận của đề tài

Để những lập luận của Luận án bảo đảm tính khoa học, tác giả Luận án đã sử dụng *phương pháp điều tra xã hội học* nhằm thu thập số liệu về nhận thức của các đại biểu Quốc hội đối với một số vấn đề thuộc nội dung của luận án. Việc điều tra xã hội học được tiến hành vào tháng 5 năm 2013 tại kỳ họp thứ 5 của Quốc hội khoá XIII với **số phiếu phát ra là 318 phiếu, số phiếu thu về là 310 phiếu**. Các số liệu thu thập được làm sạch và xử lý bằng phần mềm SPSS (*xem thêm Phụ lục về Phiếu khảo sát việc bảo đảm tính đại diện của Quốc hội*).

5. NHỮNG ĐÓNG GÓP MỚI VÀ Ý NGHĨA CỦA LUẬN ÁN

Luận án có những đóng góp mới như sau:

- Khẳng định tính đại diện của Quốc hội là một khái niệm liên quan đến các vấn đề lý luận mang tính cơ bản về tổ chức và hoạt động của Quốc hội trong đó có cách hiểu thuần túy về mặt ngôn ngữ về khái niệm đại diện, về các vấn đề lý luận liên quan đến chủ quyền nhân dân, về các lý luận về đại diện chính trị và về dân chủ đại diện. Để hiểu tính đại diện một cách đầy đủ và có hệ thống, cần phải hiểu tính đại diện của Quốc hội là tính chất các thành viên của Quốc hội do các cử tri trực tiếp bầu ra, có năng lực đại